

ТЕАТР ТА АМФІТЕАТР ЯК СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІСТОРИЧНИХ ПАРКІВ, САДІВ, САДОВО-ПАРКОВИХ АНСАМБЛІВ XVII–XX ст.

А. А. ДЗИБА, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-4422-288X>, e-mail: orhideya_oncydium@ukr.net
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Театр як місце для видовищ є формою вияву суспільної свідомості, засобом ідейного і естетичного виховання населення. Театр відображає особливості розвитку суспільства та пов'язаний із його культурою. У різні періоди люди прагнули гармонійно поєднувати природу і культуру, тож зелені театри та інші подібні сцени завжди відображали смаки та моду певної епохи. Розглянуто історію розвитку садових театрів у європейських країнах, зокрема в Україні. Досліджено види театрів на території історичних садів, парків, садиб, палацово-паркових комплексів, садово-паркових ансамблів Європи та Північної Америки XVII–XX ст. Охарактеризовано історію, еволюцію розвитку та відмінності основних видів таких театральних споруд. З'ясовано передумови виникнення та популяризації театрів на відкритому просторі. На основі проведених досліджень запропоновано типологічну систематизацію та визначення садового театру (амфітеатру). Садові театри – це різновиди театрів (лісовий, ландшафтний, зелений, повітряний, водний, літній, кам'яний, механічний, палацовий) та амфітеатрів (кам'яний, газонний), що розміщені на території садів, парків, садово-паркових ансамблів. Вони можуть бути відкритими (здебільшого літніми, що діють тимчасово), закритими (які діють постійно), комбінованими (мають риси відкритих і закритих театрів). На території садів, парків, садово-паркових ансамблів можуть розміщуватись декілька різновидів театрів, театр та амфітеатр; амфітеатр може бути частиною театру. Наведено порівняльний аналіз зелених, водних та інших театрів. Виявлено характерні особливості розташування зелених, водних, повітряних тощо театрів у планувальній структурі досліджених об'єктів, зокрема елементів топіарного мистецтва та асортименту рослин.

Ключові слова: водний театр, зелений театр, садовий театр, відкритий театр, літній театр, повітряний театр.

Актуальність та аналіз останніх досліджень. Садово-паркове мистецтво відображає культурні та соціальні потреби суспільства (Semenova-Prozorovskaia, 1998). Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. театр стає частиною соціокультурного процесу у різноманітних формах і способах освоєння його аудиторією, у театральному репертуарі відображаються ідеологічна і етична спрямованість, політичний і духовний зміст епохи. Театральне мистецтво як форма багаторівневої синтетичної художньої комунікації підніма-

ється на високий щабель розвитку, підвищується цінність мистецтва (Kireeva, 2015). Обов'язковою складовою театральної споруди, що гармонійно поєднує в одне ціле природу, архітектуру будівель та сценічно-глядацький простір створеного об'єкта, є навколишнє середовище, урбанізований або історичний ландшафтний простір (Proskuriakov & Humeniuk, 2018).

У XVII–XVIII ст. з'являються садові театри як театральний зал із природною сценою із земляного насипу та кулісами (сади Боболі в Італії, сади

Версалью у Франції, сади на острові в Лазенках у Польща та інші), що розташовувались у бічних частинах саду всередині боскетів. Глядацька зала складалась із широких сходинок, переважно у формі півкола. Інтер'єр сцени та глядацької зали, куліси, сходинки та кабінети були влаштовані зі формованих живоплотів і шпалер або трельяжів, зі скульптурами та фонтанами (Polish Encyclopedia, 2021). Садові театри, боскети, садові зали, партери, шпалери, алеї, буленґріни, лабіринти, садова скульптура, басейни і фонтани були характерними елементами садово-паркових композицій бароко (Kucheriavui, 2008).

До середини XVII ст. у Росії садиба слугувала утилітарним цілям, церковні будівлі були художніми акцентами, що задовольняли естетичні потреби. Розвиток міжнародних зв'язків та активне світське життя призвели до зміни характеру використання садиб та їхнього планування. Театри як розважальний елемент на території парків почали влаштовувати з 1660-х рр. (Semenova-Prozorovskaia, 1998).

Із XVIII ст. зелений театр (*teatro di verzuca*) стає типовим елементом італійських садів. Будували справжні театри під відкритим небом (у період моди на театральні вистави як розваги при дворах), які влаштовували із рослин (крила та інші театральні елементи були створені з формованих живоплотів із *Buxus sempervirens* L., сцена – з піднятого газону та прикрашена статуями, які, можливо, відсилали до тем комедії і трагедії, зокрема комедії дель арте (Theater of greenery, 2021)).

В Україні на Волині перші згадки про театр припадають на XVI ст. (Proskuriakov & Sinkevych, 2013). На початку XVIII ст. на теренах Речі Посполитої спостерігалось збільшення кількості архітекторів із західноєвро-

пейських країн, переважно із Франції, які вплинули на формування палацово-паркової архітектури (Rychkov, 2019). У XVIII ст. князі Любомирські (власники Рівного) заклали у місті парк із південного боку палацу, на території якого були алеї, кам'яні статуї, альтанки, імітації руїн готичних споруд, діяв манеж і тимчасовий театр (акторська трупа складалась з обдарованих кріпаків) (Proskuriakov & Sinkevych, 2013). Rychkov (2019) зазначає, що на даху «невизначеної будівлі» (*Vue de la Meterie*), вздовж фасадного периметра були облаштовані металеві поручні, тож, можливо, князівська родина та їхні гості збирались нагорі театралізованих вистав та інших розваг під відкритим небом. Вистави відбувалися у напівкруглому курдонері.

У Латвії перший відкритий театр масової пісні було споруджено у м. Ризи у 1880 р. Поширення будівництва великих відкритих театрів масової самодіяльності розпочалось у 1920–1930-х рр. у парках культури і відпочинку (ПКіВ). Це був новий соціалістичний тип парку, міський або районний, культурно-освітня установа на відкритому повітрі серед насаджень; призначення – масовий відпочинок, проведення політико-виховних заходів, обмін досвідом, культурні розваги. Деякі ПКіВ були створені на базі садибних та інших історичних парків (Verhunov & Horokhov, 1987). Відкриті театри вдало поєднували з природним оточенням (рельєф, рослинність, водні простори використовували для створення архітектурних ансамблів) (Вуков, 1954).

Літні, відкриті, ландшафтні театри мають переваги порівняно зі звичайними театральними спорудами закритого типу: дають можливість поєднати «видовище» з відпочинком у природному оточенні (Proskuriakov &

Humeniuk, 2013). На думку Shyrochkova (2018), амфітеатри набули популярності у громадських просторах міст Росії (насадження загального користування) в останні 20 років.

У ХХ – на початку ХХІ ст. інтерес до відкритих театрів у парках, садах та інших публічних місцях не зникав, за цей час було проведено дослідження різних видів театрів у європейських країнах та Північній Америці. На початку ХХ ст. Waugh (1917) дослідив застосування та дизайн відкритих театрів у парках Північної Америки та Європи. У 1950-х рр. Вукон (1954) проаналізував архітектуру відкритих театрів у парках, склад приміщень, організацію сцени, влаштування амфітеатру, розробив класифікацію відкритих театрів. У 1990-х рр. Fagiolo, Giusti & Cazzato (1997) розглянули особливості водних театрів у стилі бароко, розвиток і поширення зелених театрів. На початку ХХІ ст. Humeniuk (2019) дослідила розвиток архітектурної типології ландшафтних театрів в умовах сучасної України. Нею висвітлено генезу відкритих театрів від античної пори до сучасності; досліджено та систематизовано фактори, що впливають на формування архітектури театрів цього типу. Вдосконалено архітектурну типологію ландшафтних театрів; визначено сучасні принципи і засоби архітектури відкритих театрів. Grant (2007) вивчила найстаріші садові театри Італії на прикладі садів поблизу м. Лукка. Deguen & Thuillier (2015) провели інвентаризацію зелених і водних театрів, розглянули генезис та еволюцію зелених театрів, виявили різницю між зеленим театром, театром просто неба та садовим театром на прикладі парків Франції та у світі загалом.

Proskuriakov & Humeniuk (2013) зазначають, що створення театральних

видовищних споруд (відкритих театрів у ландшафті) нового архітектурного та суспільного рівня можливе за умови врахування досвіду минулого та проблем проектування сьогодення. Амфітеатри з'являються у проектах нових громадських просторів не лише внаслідок утилітарних потреб, а й як символ сучасного суспільного простору (Shyrochkov, 2018).

Отже, нині є необхідність з'ясувати, які саме види театрів та амфітеатрів зосереджені на території садів і парків ХVІІ–ХХ ст., уточнити термінологію з метою їхньої типологічної систематизації.

Мета дослідження – проаналізувати види театрів і амфітеатрів на території історичних садів, парків, садибних, палацово-паркових комплексів, садово-паркових ансамблів Європи та Північної Америки ХVІІ–ХХ ст.; розробити типологію садових театрів.

Матеріал і методи дослідження. Застосовано теоретичні методи дослідження, аналіз, синтез, порівняння та узагальнення отриманої інформації на основі фахової літератури й теоретичних публікацій. Узагальнено теоретичний матеріал, ідентифіковано та проаналізовано різновиди театрів та амфітеатрів упродовж трьох століть, проведено порівняння та встановлено спільні та відмінні риси садових театрів і амфітеатрів. Розроблено типологію садових театрів і систематизовано відповідну термінологію.

Результати дослідження та їх обговорення. Театр (у перекладі з грецької – місце для видовищ) як явище є невід'ємною складовою національного розвитку (Proskuriakov & Sinkevych, 2013). Він є формою суспільної свідомості, засобом ідейного і естетичного виховання мас. Театр відображає особливості розвитку, ідеали і суперечності суспільства, тісно пов'язаний із його

культурою (Ukrainian Soviet Encyclopedia, 1983).

Із середини XVII ст. з розвитком сценографії та театральної архітектури у садах почали створювати сцени просто неба, зелені театри та амфітеатри, місця для видовищ (Deguen & Thuillier, 2015). Протягом тривалого історичного періоду у європейських країнах було сформовано ансамблі (просторово і функціонально зв'язана сукупність архітектурних споруд, рельєфу, рослинності, водойм та інших елементів ландшафту, що становить цілісну архітектурно-художню композицію), шляхом поступового розвитку і доповнення або у процесі одноразового будівництва. Основними принципами ансамблю є наявність ідейно-художнього задуму, узгодження пропорцій, ритму, субпідрядних головних і другорядних елементів, використання естетичних якостей місцевого ландшафту, а також можливість глядацького сприйняття загальної об'ємно-просторової композиції. Палацово-паркові комплекси – великі, історично сформовані ансамблі, що мають палац, парк, господарські та культові споруди (Verhunov & Horokhov, 1987). Парки – великі (зазвичай більше ніж 10–15 га) озеленені території, упорядковані й художньо оформлені для відпочинку під відкритим небом. У XVIII ст. парком називали природний гай або ділянку лісу з мальовничими алеями, галявинами, ставками вільних обрисів, альтанками, скульптурою. Verhunov & Horokhov (1987, 2007) зауважують, що нині парки розглядають як важливіший елемент загальноміської системи озеленення та рекреації; вони виконують оздоровчі, культурно-виховні, естетичні, природоохоронні функції.

Виокремлюють старовинні парки (парки-пам'ятники), що мають меморіально-історичне, архітектурно-ху-

дожне, наукове значення і підлягають охороні й відновленню методами консервації, реставрації або реконструкції, та садибні парки, що історично сформовані при міській або замиській садибі. Ансамбль останніх зазвичай складається із головного будинку, житлових флігелів, господарських будівель, ставків, плодового саду та ін.; вони мають порівняно з палацово-парковим комплексом менші розміри. Історичний парк як зразок культури паркобудівництва минулого (до середини XX ст.) охороняється державою навіть за умови часткового збереження (Verhunov & Horokhov, 1987, 2007). Театр та амфітеатр є складовими частинами ансамблю паркових, видовищних і розважальних споруд, що гармонійно поєднуються з природними елементами ландшафту (Kucheriavui, 2008).

Сад – ділянка із культивованими рослинами, об'єкт озеленення площею не менше ніж 5–10 га, зайнятою насадженнями з дерев та чагарників, алеями, галявинами, квітниками, малими архітектурними формами. Зазвичай має естраду, ігрові майданчики, дитячий сектор, водойми; являє собою певну планувальну композицію. Сад призначений для короткочасного відпочинку. Ландшафт саду має зазвичай рукотворний, антропогенний характер. Для історично сформованих садів типовими є прямі алеї, партери, тераси, безпосередній зв'язок із будинком (палацом, садибою) (Verhunov & Horokhov, 1987, 2007).

Для італійців сад був продовженням житла. У французів сад перетворювався на «місто» (як-от у Версалі) з вулицями і провулками, зіркоподібними алеями, галереями, театрами, боскетами, залами, кабінетами. У зелених залах проводили музичні концерти, театральні вистави, танці, ігри (Kucheriavui, 2008). У неповних бос-

кетах (формовані стіни з газоном усередині) влаштовували зелений театр, лабіринт, водойми, фонтани, квітники (Verhunov & Horokhov, 1987; Кучерявий, 2008).

У Росії у XVIII ст. зелений театр, розвиваючись, формував навколо себе енергетичне поле духовного спілкування, діалогу публіки і сцени, самостійне художнє комунікативне поле. Також сформувалися типи театральних приміщень (Kireyeva, 2015). В Україні на Волині у XIX – на початку XX ст. була найбільша кількість приватновласницьких містечок, у яких магнати влаштовували спектаклі у приватних літніх садах. Наприклад, у м. Житомирі (Житомирське Полісся) театральні вистави відбувались у літньому театрі Хорошанського (Proskuriakov & Sinkevych, 2013). У м. Тучин (Волинське Полісся) у Тучинському парку (нині – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва) на початку XIX ст. воевода М. Валєвський збудував невеликий театр у саду, де проводили вистави та концерти, переважно з нагоди іменин членів родини та інших ювілеїв (Andrzejowski, 1861; Aftanazy, 1994). Наприкінці XIX ст. – у першій половині XX ст. більшість повітових міст мали по одному спеціалізованому театральному і декілька пристосованих приміщень, а також літні театральні майданчики (розміщувалися у парках та приватних садибах) (Proskuriakov & Sinkevych, 2013). Зокрема, у с. Копиліві (Київське Полісся) на території садиби барона М. фон Мекка (нині – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Копилівський») наприкінці XIX ст. було влаштовано спеціальний театр у саду (Meck, 1973; Dzyba & Shcheguninaeva, 2017). У м. Луцьк у 1916 р. у самому замку збудували дерев'яний літній театр «Замок Любарта», де показували «живі картини»

(прототип електротеатрів) (Proskuriakov & Sinkevych, 2013).

Бажання гармонійно поєднувати природу і культуру було притаманне усім історичним періодам. Зелені театри завжди відображали смаки та моду певної епохи. Це були затишні кабінети і величезні амфітеатри, грандіозні та мінімальні, прості декорації, вишукані майданчики для виступів із використанням новітніх технологій (Deguen & Thuillier, 2015).

Отже, у садах, парках, палацово-паркових комплексах і ансамблях упродовж 300 років влаштовували театри, які залежно від періоду створення мали різні функції та значення. Садовий театр спочатку був характерним елементом барокових садів Італії (про що розповідають трактати «Dezaillier d'Argenville» та енциклопедія «Diderot and d'Alembert») і з часом поширився у різних формах у садах Франції, Німеччини, Англії та інших країн (Grant, 2007).

На думку Kucheriavui (2008), Majdecki (2010), бароковий садовий театр на відкритому повітрі нагадував більше палацовий театр, аніж античний амфітеатр. Сцена була дещо піднятою і мала вигляд широкого півкола, відокремленого від глядачів рампою. За сценою, відгородженою високими стриженними кулісами, розміщували кабінети акторів. Стіни прикрашали фігурними шпалерами, у нішах встановлювали скульптури (Kucheriavui, 2008).

Сад епохи Відродження та бароко опосередковує деякі елементи театральних типологій античності особливою формою театру, а саме зеленим театром. Сценічна метафора та топіарна віртуозність застосовуються для інтерпретації рослин як архітектури театру (The theaters of greenery, 2021).

Концепція зеленого театру з'являється в XVII ст. (Deguen, 2013).

Джованні Баттіста Алеотті у 1606 р. вперше запропонував таку версію театральної структури (Grant, 2007). Термін «зелений театр» у словниках та архітектурних посібниках з'явився лише у XIX ст. (The theaters of greenery, 2021). Згідно з визначенням, наведеним у Методологічному словнику саду Марі-Елен Бенетсьєр, зелений театр – це архітектура, повністю або частково створена з рослин, що має партер або трибуни перед сценою у парку, саду, лісі; зазвичай відкрите місце, яке використовують протягом літнього сезону. У словнику давньої та сучасної архітектури Авілера (1782–1832) зазначено, що садовий театр – це підвищена тераса, окрасою якої є перспектива з алейних посадок дерев або альтанок для гри пасторалі; амфітеатр, який розташований навпроти тераси і має сходинки із газону або каменю; найнижчий простір між театром та амфітеатром займає партер (Deguen, 2013).

Зелений театр – споруда, призначена для вистав на відкритому повітрі, яку влаштовують у парках і садах із використанням природного рельєфу місцевості. Як стіни застосовують огорожу з живоплоту або витких рослин на спеціальних опорах або каркасах (Verhunov & Horokhov, 1987; Yakovlieva-Nosar, 2009; Terms and concepts used in landscape architecture, 2021). Театри з живоплоту різняться розмірами, однак здебільшого незмінні за формою: це піднята ділянка газону з плоскими крилами, з прямолінійних куліс із формованої живої огорожі (Grant, 2007). Нуменюк (2015) доповнює, що зелений (парковий) театр – це комплекс театральних будівель, де зелені насадження або декоративну рослинність використовують як конструктивні та об'ємно-планувальні складові всієї споруди (культурно-видовищного комплексу). За ще одним

визначенням, зелений театр (Theatre de verdure) – ландшафт, художньо оформлений за допомогою рослин, що дає змогу відвідувати вистави під відкритим небом (комедійні, танцювальні, музичні тощо) (National Center for Textual, 2012). Влаштування зелених театрів у багатьох містах країн Європи набуло поширення у 1920–1930-ті та 1950-ті рр. (Deguen, 2013).

Зелені театри в Італії концентрувались навколо театральних академій. Одними із перших були театри з живої огорожі у садах навколо м. Лукка, які влаштовували як зали для вистав представників літературних академій (Grant, 2007). У зеленому театрі простір і дія театральної діалектики перевернуті. Простір візуалізовано ефемерно, він створений із живих рослин, які змінюються з часом, тоді як театральна дія увічнена у скульптурах міфічних героїв, розташованих по боках сцени, розміщених у нішах на задньому тлі (вілли Марлія, Гарцоні) або в пропілеях-кіосках (вілла Б'янкі Бандіnellі, Джеджано). Шоу не є необхідною подією. Такий театр насамперед є об'єктом Arts Topiary. Крила є елементом, який ставить його у тісний взаємозв'язок із театральним ілюзіонізмом, який, однак, саме завдяки динамічності, що властива субстанції живої матерії, не реагує на реальні рухи сценічного мистецтва (The theaters of greenery, 2021).

У саду Гарцоні в Колоді (Італія) невеликий зелений театр на краю є своєрідним синтезом простору саду в цілому. У нижній частині саду – змішане лінійне планування, що може бути пов'язано з еволюцією театральних залів. Між нижньою ділянкою та підвищеною частиною є взаємозв'язок, як між партером та сценою. Наявність двох сатирів, які зображені як стовпи ілюзорної арки з водним театром у

центрі, на якому домінує Слава, підтверджує характер сцени як сатиричної у вітрувіанському стилі (The theaters of greenery, 2021).

Парк Вілла Реале – найдавніший ансамбль із єдиною еліптичною системою залів, що обмежена зеленим коридором (The theaters of greenery, 2021). Парк розділено на три сади різних епох: сад бароко (друга половина XVII ст., стиль Giardino all'italiana), романтичний парк і сад деко, побудований у 1920-х рр. (Villa Reale di Marlia, 2021). Наприкінці XVII ст. у парку було створено грот, водний і зелений театри.

Зелені театри характерні і для Росії. Зокрема, у 1830 р. у Нескучному саду було влаштовано зелений театр на 1500 глядачів. Сценою була галявина, кулісами – дерева та чагарники (Pluzhnikov, 1995; Verhunov & Horokhov, 2007). Театр проіснував до 1835 р. (Semenova-Prozorovskaia, 1998).

Одним із різновидів зеленого театру є, на нашу думку, вертугаден – терасоване паркове підвищення з напівкруглими сходами (на зразок амфітеатру) і формованою зеленою стіною (Pluzhnikov, 1995; Tymofiienko, 2002; Verhunov & Horokhov, 2007; Kurbatov, 2008). Використовували для огляду паркових перспектив, розмежування і акцентування простору (партеру, басейну), а також як зелений театр для вистав, що розігрувались на тлі формованої зеленої стіни; був прикрашений скульптурами, топіаріями (Tymofiienko, 2002, Verhunov & Horokhov, 2007, Kurbatov, 2008).

Зелений театр у садах Геренгаузена (Німеччина) створено у 1689–1692 рр. Він має прямокутну сцену (розмір 62×58 м²), яка поступово звужується і піднімається у дальній частині, створюючи ефект перспективи. З двох боків сцени для фону та роздягальні

створено живі огорожі з *Carpinus betulus* L., перед якими розміщені позолочені свинцеві фігури і формовані піраміди з *Taxus baccata* L. Глядацький зал (на 500 відвідувачів) сформовано у вигляді амфітеатру (рис. 1). Театр слугує місцем театральних і танцювальних вистав.

Зелений театр у палацово-парковому ансамблі «Сади Мірабель» (Австрія) розташований уздовж західної сторони Малого партеру. Він побудований протягом 1704 і 1718 рр. Стіни та куліси сформовані з *Carpinus betulus* L. Тут проводять вистави, концерти, фестивалі (рис. 1).

Зелений театр у Ляшках Мурованих в Україні було створено у 1734 р. у південній частині парку за межами замку (рис. 1), проте він донині не зберегся.

Зелений театр Рундальського палацово-паркового ансамблю в Латвії (архітектор Ф. Растреллі) мав форму амфітеатру. Після проведеної реконструкції місця для сидіння 600 глядачів розміщуються як підвищення рядами у вигляді сходів, що вкриті газоном. Куліси сформовано із *Carpinus betulus* L., вздовж периметра театру зростає формована жива огорожа з *Carpinus betulus* L. та вільнорослі *Picea abies* (L.) Н. Karst., що створюють добру акустику. На території театру побудовано два павільйони.

Зелений театр у саду палацу Файтсгехайм (Німеччина) було створено як декорацію у 1767–1768 рр. Авансцена розміщується на підвищенні в оточенні шести пар куліс, що сформовані із *Carpinus betulus* L. (рис. 1). На сцені перед кожною кулісою стояли різнобарвні, яскраві фігури «акторів» із піщанику. Це була імпровізація італійської «вистави-комедії» дель арте. У західній частині театр відмежовують шпалери із *Picea abies* (L.) Н. Karst.

Садово-паркове господарство

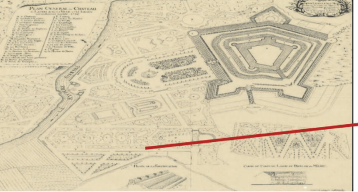
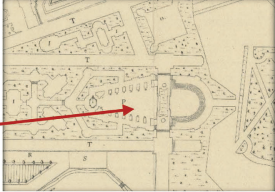

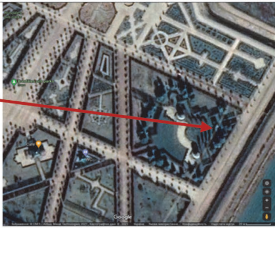
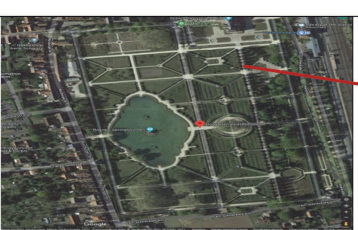
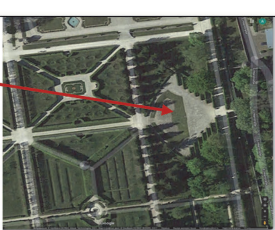

Назва та період створення театру	План саду, парку, садово-паркового ансамблю (за Google Maps)	План або зображення театру
Зелений театр та амфітеатр-сцена, сади Геренгаузена, Німеччина. Архітектор М. Вестерман, 1689–1692 рр., реконструкція 1974 р.		
Зелений театр, палацово-парковий ансамбль «Сади Мірабель», Австрія. Архітектор Л. фон Гільдебрандт, реконструкція – архітектор П. де Нобіле, 1704–1718 рр.		
Зелений театр. Парк замку Ляшки Муровані, Україна. Архітектор Г. Кляйн, 1734 р.		
Зелений театр та амфітеатр із газону. Рундальський палацово-парковий ансамбль, Латвія. Архітектор Ф. Растреллі, садівники К. і М. Вейланді, 1736–1740 рр. Реконструкція 1985–2004 рр. Проект реконструкції – інститут Гіпротеатр, 1977 р.		
Зелений театр, сад палацу Файтсгехгайм, Німеччина, 1767–1768 рр.		
Зелений театр, сади Вілли ді Джеджано, Італія, 1768 р.		

Рис. 1. Види театрів на території садів, парків, садово-паркових ансамблів XVII–XIX ст.

Зелений театр у садах Вілли ді Джеджано було створено у 1768 р. для вистав. Він розташовується у південній частині саду в кінці площі П'яццоне, яка розміщена паралельно передній частині будівлі, де є партер, облямований бордюром із *Buxus sempervirens* L. та *Citrus limon* (L.) Osbeck. у контейнерах. Театр трохи піднятий, куліси сформовано із високих формованих живоплотів із *Laurus nobilis* L. на передньому плані та формованої живої стіни із *Cupressus sempervirens* L. – на дальньому. Авансцена складається з двох пізньобарокових просценіумів, які представлені подвійними арками, що увінчані триумфальними фронтонами з гербами родин Бандінеллі та Зондадарі. У нішах арок встановлено статуї Трагедії та Комедії мальтійського скульптора Босіо. Паралельно зеленому театру є довга алея з *Cupressus sempervirens* L. та *Quercus ilex* L., яка веде до вхідних воріт (Villa di Geggiano, 2021).

Малопоширеними є види театрів, що розміщуються в історичних садах, парках, палацово-паркових ансамблях та комплексах: механічний, кам'яний, водний, палацовий, повітряний, сільванський, ландшафтний. Grant (2007) вважає, що водний (teatro d'acqua), зелений (teatro di verzura) (сформовані із живоплотів) і палацовий (teatro avanti il palazzo) театри є різновидами садового театру, з чим ми також погоджуємось.

У 1750–1753 рр. у парку Хельбруннської резиденції (околиця Зальцбурга, Австрія) за вказівкою архієпископа Андреаса Якоба фон Дітріха з метою розваги гостей було створено механічний театр (рис. 2). Це кам'яний вертеп, де 256 дерев'яних фігур рухаються за допомогою гідравлічного приводу, зображають побутові сценки середньовічного міста під звуки водян-

ного органу. Навколо театру багато химерних гротів і фонтанів-вертушок (Helbourne, 2021). Це найстаріша сцена під відкритим небом у Європі, на якій і нині проводять концерти й театральні вистави (The Stone Theater, 2021).

Китайський театр «Кам'яна опера» розташований у боскеті Олександрійського парку (Державний музей-заповідник Царське Село). Проект розробив у 1778 р. архітектор А. Рінальді, будівництво відбувалось під керівництвом І. В. Неслова. Споруда мала європейські риси; архітектурні форми і зовнішній декор театру були доволі простими. Внутрішнє оздоблення вирізнялося пишністю. Центральна ложа, портал сцени, плафон були прикрашені зображеннями китайців, драконів, щитами зі знаками зодіаку та іншими елементами східного декору. У центральній імператорській і двох бічних великокнязівських ложах розміщувалися справжні твори китайського мистецтва: декоративні лакові панно, фарфор, меблі. У 1902 р. у театрі влаштували електричне освітлення. У 1908–1909 рр. було проведено капітальний ремонт будівлі (архітектор С. А. Даніні), реконструкцію сцени XVIII ст. для постановки великих оперних і балетних вистав. Покращена система опалення дала змогу використовувати літній театр упродовж року. У 1941 р. театр частково згорів (Chinese Theater, 2021).

Водний театр – це гібридна форма зеленого театру (Deguen & Thuillier, 2015). Зазвичай у ньому є фонтани, статуї, водоспади, мозаїка та кінцева вісь екседри із туфу (National Center, 2012), одна або декілька водних алей, прикрашених скульптурами, вазами, щоб сформувати різні декоровані перспективи для вистав, концертів, вечірок, балів.

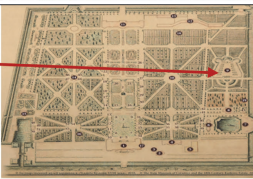

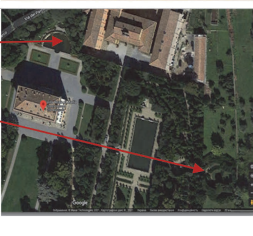
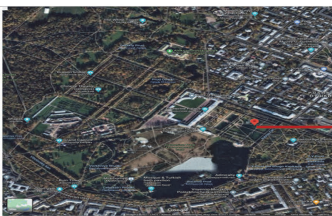

Назва та період влаштування театру	План саду, парку, садово-паркового ансамблю (за Google Maps)	План або зображення театру
Механічний і кам'яний театри, Хельбруннський палацовий комплекс, Австрія, 1752 р.		
Повітряний театр, архітектурно-парковий ансамбль, музей-садиба Кусково, Росія, 1760 р.		
Водний і зелений театри, Вілла Марлія, Італія, XVII ст.		
Китайський театр у боскеті. Державний музей-заповідник Царське Село, Олександрійський парк, 1778 р. Архітектори А. Рінальді, І. В. Неслов		

Рис. 2. Види театрів у садах, парках, садово-паркових ансамблях XVII–XIX ст.

Один із перших водних театрів було влаштовано на віллі Альдобрандіні в Італії. Він був головним композиційним вузлом саду. Має напівкруглу стіну з туфовими гротами та статуями, над стіною зростають живі стіни з *Cupressus sempervirens* L. За стіною пагорб різко піднімається вгору, згори між двома колонами ллється каскад, який починається в алеї із *Cupressus sempervirens* L. і через дві туфові греблі спадає до театру. Тобто верхню частину саду зв'язують каскади, а нижню – алеї, спрямовані до декоративного фасаду палацу (Kurbatov, 2008).

Водний театр у формі екседри є частиною архітектури XVII ст. парку Вілла Реале ді Марлія (Італія). Основний водоспад розміщений усередині штучної печери, створеної з каменів та вапнякових відкладень. Високо з двох сторін, між струменями води, встановлено дві зооморфні скульптури: лев і пантера. Вся композиція огорожена високими живоплотами з *Quercus ilex* L., *Laurus nobilis* L. Внизу вода тече через п'ять кам'яних масок і виливається у невеликі трилопатеві чаші. Потім впадає у великий напівкруглий басейн, звідки розтікається у фонтани та канали, за допомогою сили граві-

тації спускаючись до озера в парку (Villa Reale di Marlia, 2021).

Повітряний театр було влаштовано у 1760 р. у східній частині парку архітектурно-паркового ансамблю «Музей-садиба Кусково» (Росія). Театр складався з дернового амфітеатру (три напівкруглі лави з проходом у центрі) для 80–100 глядачів і сценічного майданчика з газону. Амфітеатр розташовувався на південь від сцени, тож майданчик для вистав мав достатнє сонячне освітлення. Сцена, розташована на насипному підвищенні заввишки 1,5 м, була облямована боскетом із *Betula pendula* Roth. Навколо боскету було сформовано живу стіну з *Berberis vulgaris* L. Шістьма парними кулісами слугували шпалери з *Picea abies* (L.) H. Karst., які забезпечували чудову акустику. Під час вистав сцену накривали дерев'яним настилом. Музиканти розміщувались в оркестровій ямі, яку з боку глядацької зали було приховано клумбою. Роздягальнями для акторів слугували дві круглі вежі з формованих живих стін (рис. 2) (Air theater, 2021).

Повітряний театр також діяв у Павловському парку у передмісті Санкт-Петербурга з 1811 р. (архітектор А. Н. Вороніхін). Театр був відкритий, сцена – невелике підвищення із газону серед вільнорослих дерев. Куліси було створено із формованих живоплотів із *Caragana arborescens* Lam. на тлі дерев'яних трельяжів. Місця для глядачів, розташовані амфітеатром, – із земляних сходів, покритих дереном. Як перспектива загальний верхній контур дерев у групі або масиві (чітко окреслений, порізаний, розпливчастий тощо) був повітряною лінією (Verhunov & Horokhov, 1987; Pluzhnikov, 1995).

Сильванський (лісовий) театр – це відкритий тип театру, розташований у лісі, часто прикрашений класичними

колонами, статуями. Вбудовані лави можуть бути вкриті газоном, є складні композиції з чагарників і трав'яних рослин (Waugh, 1917). Лісовий театр у місті Кармел-бай-те-Сі (Каліфорнія, США) було засновано у 1910 р., це найстаріший відкритий театр на захід від Скелястих гір. Ініціатором його створення був письменник Г. Герон. Театр влаштували на увігнутому схилі пагорба, що виходив назовні, в оточенні сосново-дубових насаджень. Сцена та лави для сидіння були дерев'яними. Театр створено для вистав, де акторами були місцеві жителі громади (Forest Theater, 2021). Відомим є також зелений театр у Шекспірівському саду у Булонському лісі (Франція), навколо якого зростають види рослин, згадані у творах драматурга (Deguen, 2013).

Ландшафтний театр – театральна споруда, яка гармонійно поєднана з рельєфом і ландшафтними особливостями прилеглої території (Humeniuk, 2015, 2019). Може бути розташованим «на суші» або «на воді»; за театралізованим дійством (великими оркестровими концертами, фольклорними та музичними фестивалями, масовими хоровими виступами) можуть спостерігати багато глядачів (Proskuriakov & Humeniuk, 2014).

Літній театр – театральна споруда сезонного типу, що функціонує лише у теплий період року (переважно влітку) (Proskuriakov & Humeniuk, 2013, Humeniuk, 2015). Такі театри здебільшого призначені для гастрольних вистав, а також концертів, спеціально поставлених у природному і архітектурному оточенні (Вуков, 1954; Humennyuk, 2015). Можуть розміщуватись у парках, садах, лісистій місцевості. Розрізняють літні концертно-театральні (1000–1500 місць), природні (2000–3000 місць) та історико-архітектурні театри. Також можливим є по-

еднання літнього театру з театром цілорічної дії (відкритий амфітеатр із театром цілорічної дії; відкритий амфітеатр на даху міського залу; відкритий амфітеатр із закритим танцювальним залом; кілька амфітеатрів). Розміщують такі театри в зеленій зоні. За ступенем відкритості літні театри поділяють на відкриті, криті й закриті (Losieva, 1990).

Палацовий театр – театр закритого типу, що діє упродовж року на території палацо-паркових комплексів та ансамблів, переважно у вхідній їхній частині (театр маріонеток палацу Шенбрунн, Австрія (Schönbrunn Palace, 2021); театр у східній частині Брюсельського парку, створений у 1782 р., та ін.).

Амфітеатр у давній римській архітектурі – видовищна споруда у формі еліпса зі східчасто розташованими рядами сидінь. Для садів італійського Відродження характерне влаштування амфітеатрів як завершення плоскої частини саду напівкруглою стіною із каменю чи формованих рослин, що зазвичай закінчувалася ступінчасто оформленим відкосом. Кам'яні стіни оздоблювали нішами зі скульптурами і балюстрадаю (Bohovaia & Fursova, 1988). У XVII–XVIII ст. амфітеатри почали будувати в парках як декоративні споруди для проведення видовищних заходів (Verhunov & Horokhov, 1987; Kurbatov, 2008; Terms and concepts, 2021). Levshyn (1805–1808) зазначив, що амфітеатр – це споруда для видовища, що розташовується на схилах пагорбів невеликої крутизни, виступи створюють у кілька рядів півколом, що вигинаються зовні або всередину, які зміцнюють брусом та вкривають деревом, прикрашають формованими деревами, зеленими стінами, вазами; сходи створюють із каменю, дерева або газону. Наприкінці XVIII ст. у вигляді ам-

фітеатру висаджували дерева («Китайський гайок» у садибі Шереметьєвих у м. Москві) (Verhunov & Horokhov, 1987; Pluzhnikov, 1995). У парках бахроко амфітеатром називали напівкругле закінчення площі, що розміщувалась напроти палацу (Kurbatov, 2008).

Регулярний сад-амфітеатр у садах Боболі (Італія) у 1612–1631 рр. було трансформовано у відкриту площу для театральних вистав. У центрі амфітеатру у 1790 р. було встановлено єгипетський обеліск, який у 1840 р. був поєднаний із монолітною чашею із сірого граніту (Boboli's Garden, n.d., Boboli's Garden, 2021). Амфітеатр став схожий на половину римського іподрому, обрамлений кам'яною кладкою у вигляді сходів із шести рядів сидінь і балюстрадаю з нішами. У амфітеатрі проходили перші в Італії оперні вистави. У XIX ст. амфітеатр втратив свою театральну функцію (Boboli's Garden, 2021).

Амфітеатр у Версальських садах (Франція) було споруджено А. Ленотром у 1680 р. у Бальній залі. З одного боку амфітеатру були сходи з газону, з іншого – сходи з вапняку, вкритого черепашками. По сходах спускалась вода, утворюючи каскад. Амфітеатр створено для вистав, які відбувались на арені, музиканти розміщувались над каскадом (Peruz de Monclo, 2006).

Амфітеатр у парку Клермонт (Англія) спроектовано Ч. Брідгеманом в 1716 р., побудовано у 1720–1722 рр. – вирізано на схилі пагорба з увігнутими та опуклими терасами. Верхня тераса була облямована алеєю з дерев півколом, за якою зростав ліс. Внизу амфітеатру було створено ставок округлої форми (рис. 3). У 1738 р. В. Кент розширив ставок, щоб створити велике озеро неправильної форми. Озеро стало центром саду Клермон, а амфітеатр

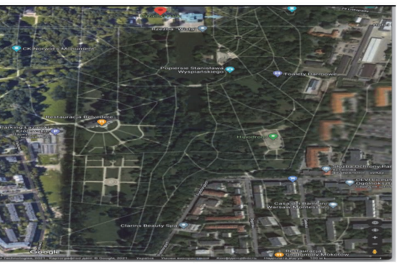

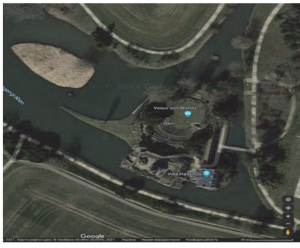
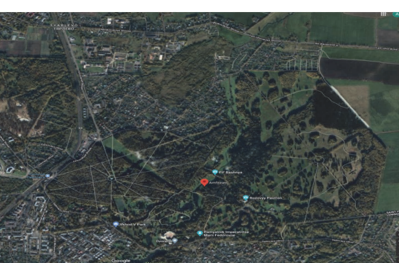
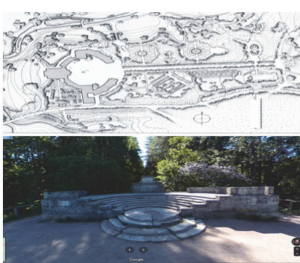
Назва та період влаштування амфітеатру	План (за Google Maps)	Історичний план або зображення театру
Амфітеатр із газону, парк Клермонт, Англія (1720–1738 рр.). Архітектори Ч. Брідгеман, В. Кент		
Амфітеатр на воді. Палацово-парковий комплекс «Королівські Лазенки», Польща (1785–1790 р.). Архітектор Я. К. Камзетцер		
Античний амфітеатр. Садово-паркове королівство Дессау-Верліц, Німеччина (1792 р.). Архітектор Ф. Ердсмандорф, садівник І. Айзербек		
Амфітеатр. Павловський парк, Росія (1793 р.). Архітектор В. Бренне		

Рис. 3. Види амфітеатрів на території садів, парків, садово-паркових ансамблів XVII–XIX ст.

був більше декорацією і модним елементом того часу. Після проведеної реконструкції наприкінці XX ст. амфітеатр закрили для публіки (Claremont Landscape Garden, 2018).

Амфітеатр під відкритим небом у палацово-парковому комплексі «Королівські Лазенки» (Польща) побудовано в 1785 р., у 1790 р. перебудовано за проектом Я. К. Камзетцера (рис. 3). Складається з двох частин: аудиторії

на 950 глядачів та сцени, розділених каналом із водою. Амфітеатр було створено за зразком театру в Геркуланумі. Напівкругла аудиторія базується на аркадах. Має кам'яні скульптури, що зображують Есхіла, Евріпіда, Софокла, Арістофана, Сенеку, Шекспіра, Кальдерона, Расіна, Мольєра, Лессінга та ін. Сцена, розташована на штучному острові, оточена штучними руїнами за зразком архітектури Римського фо-

руму, як зразок стилю кінця XVIII ст. Зліва, за сценою, є одноповерховий павільйон із гримерками акторів. Між сценою та каналом є місце для оркестру. Під час вистав також використовували ров (Amphitheater in the Royal Łazienki, 2021). Слугує місцем для вистав донині.

Античний амфітеатр (руїни) створено як декорацію у ландшафтному парку на Кам'яному острові озера Верліц у Садово-парковому королівстві Дессау-Верліц (Німеччина) у 1792 р. (Kucheriavui, 2008).

Під час другого етапу розбудови Павловського парку (Росія) (Державний музей-заповідник Павловськ) у 1793 р. архітектор В. Ф. Бренна влаштував два амфітеатри – кам'яний (модель грецького) на правому березі р. Слов'янка та зелений (ряди терас і сходів) на лівому березі річки, як декорацію. Кам'яний амфітеатр було прикрашено білою мармуровою статуєю богині Церера, що займала чільне місце у всій панорамі правого берега (State Museum-reserve Pavlovsk, 2021).

Лонгвудський садовий театр (США) (за приклад взято дизайн театру під відкритим небом вилли Горі поблизу Сієни, Італія) створив П'єр С. дю Пон у 1914 р. у південно-західній частині садиби у Лонгвуді для проведення концертів і вистав. Театр являв собою амфітеатр і глядацький зал на 1550 місць, розміщений на галявині. Сцена двоярусна і влаштована на пагорбі. Під сценою є гардеробні кімнати. Куліси навколо авансцени сформовані у вигляді колон із *Thuja occidentalis* L. Після реконструкції у 1927 р. для театральних ефектів під знімним покриттям авансцени встановлено сім круглих чаш і форсунок, які утворюють десятифутову водяну завісу; на верхньому рівні – дві центральні чаші та покривельні фонтани на крилах. Фонтани

мають різнокольорову підсвітку. Театр оточують насадження із *Gymnocladus dioica* (L.) K. Koch., *Magnolia × soulangeana* Soul.-Bod., *Taxodium distichum* (L.) Rich., *Tsuga canadensis* (L.) Carrière (Loongwood Gardens Theater, 2021).

Отже, амфітеатр у історичних садах, парках, садибних, палацово-паркових комплексах, садово-паркових ансамблях – це видовищна споруда у формі еліпсу або півкола, зі ступінчасто розміщеними рядами сидінь для глядачів, що рівномірно піднімаються уступами навколо сцени, арени, за партером або збоку від нього. Зона для глядачів може починатись одразу від сцени чи оркестрової ями, а також на балконах. У парках амфітеатри часто займають криті природні або штучно сформовані схили на пагорбах, що прикрашені скульптурами, формованими деревами, стінами із каменю (Pluzhnikov, 1995; Verhunov & Horokhov, 2007; SBS N.2.2.-16: 2019; Humennyuk, 2019). Функції сучасних амфітеатрів дещо розширилися у міському середовищі. Міський амфітеатр – це споруда, що складається з великих сходів (пряма, ламана, вигнута, змішана конфігурація), призначена для проведення часу на відкритому повітрі. Для зручного сидіння висота сідців має становити 45–50 см. Амфітеатр також може бути частиною будівлі або комплексу будівель (Shyrchkov, 2018). Shyrchkov (2018) виокремлює три функції міського амфітеатру: міська трибуна (місця для спостереження за ландшафтом або вуличної активністю); місце відпочинку (окрім основних об'єктів спостереження, як-от масові заходи, окреслено новий об'єкт, характерний для сучасних розвинених міст, – неформальна вуличне життя); сучасний суспільний простір, орієнтований на значущі прототипи.

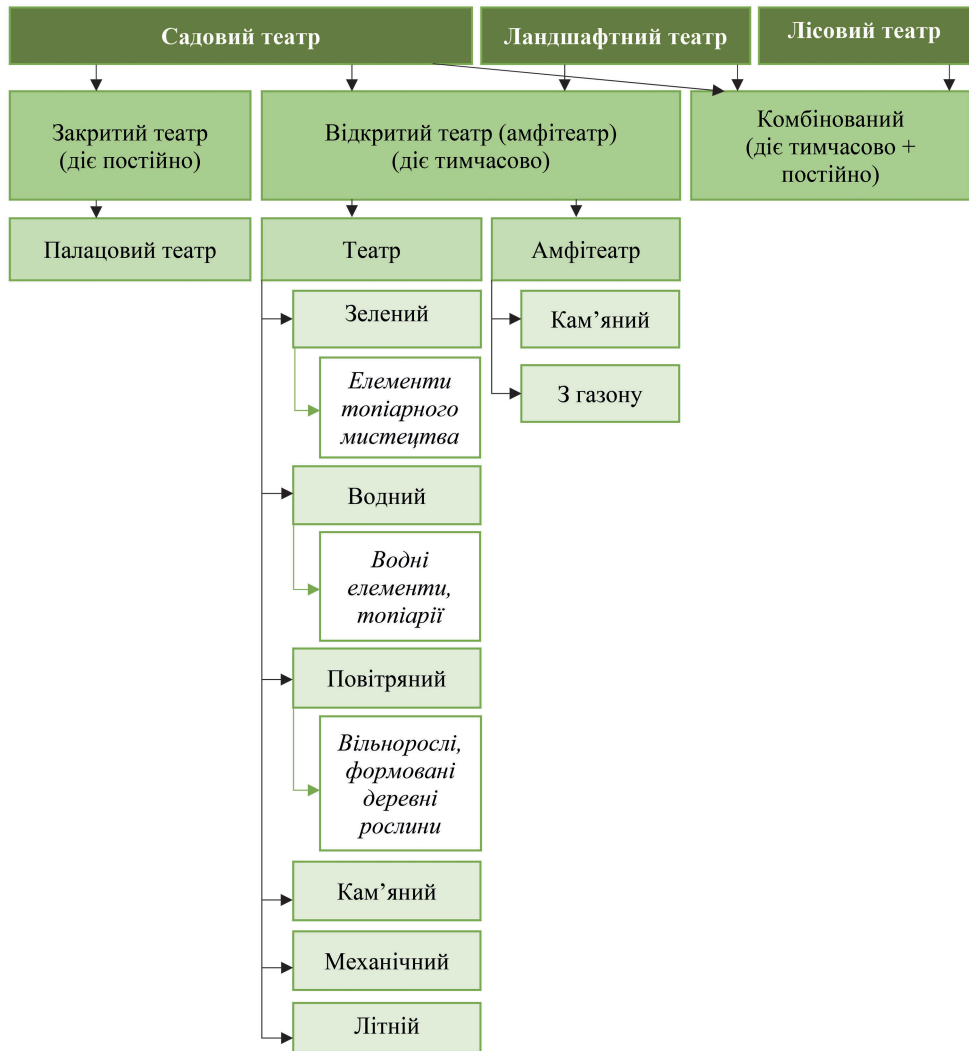

Рис. 4. Типологія садових театрів

На основі проведеного аналізу пропонуємо вважати *садовим театром* (амфітеатром) усі види та різновиди театрів (зелений (створено з елементів топіарного мистецтва), повітряний (комбінування вільнорослих деревних рослин з елементами топіарного мистецтва), водний (комбінування водних елементів з елементами топіарного мистецтва), літній, кам'яний, механічний, палацовий) та амфітеатрів (кам'яний, газонний), що розміщені на

території садів, парків, садово-паркових ансамблів. Вони можуть бути відкритими (такими, що діють тимчасово), закритими (діють постійно), комбінованими (поєднання відкритих і закритих театрів). Окремо розглядаємо лісовий театр (створений у масиві лісових насаджень) і ландшафтний театр (просто неба), які можуть бути як у складі садових театрів, так і окремими театрами. Розроблену типологію садових театрів, що розташовані на тери-

торії історичних садів, парків, садибних, палацово-паркових комплексів, садово-паркових ансамблів, подано на рис. 4.

Висновки і перспективи. На території садів, парків, садово-паркових ансамблів розрізняють такі види театрів: садовий, лісовий, ландшафтний. Різновидами садового театру є зелений, повітряний, водний, літній, кам'яний, механічний, палацовий. На одній території може розміщуватись декілька різновидів театрів (Хельбруннський палацовий комплекс і парк палацу Шенбрунн, Австрія; Вілла Марлія, Італія) або театр та амфітеатр (Рундальський палацово-парковий ансамбль, Латвія), амфітеатр може бути частиною театру (сади Геренгаузена, Німеччина).

Театри мають різне призначення: місце для проведення вистав, концертів, фестивалів, як декорація (імпровазіція вистав). Для влаштування зелених театрів, складової частини водного, повітряного та літнього театрів використовують такі елементи топіарного мистецтва: зелені стіни, власне живоплоти, бордюри, формовані рослини, шпалери, боскети, зали.

Для формування елементів топіарного мистецтва використовують види деревних рослин залежно від кліматичних умов країни. Найбільш поширені: *Picea abies* (L.) Н.Карст., *Carpinus betulus* L., *Caragana arborescens* Lam., *Betula pendula* Roth., *Berberis vulgaris* L., *Taxus baccata* L., *Quercus ilex* L., *Laurus nobilis* L., *Cupressus sempervirens* L.

Список літератури

- Aftanazy, R. (1994). The history of the residence in the former borderlands of the Polish-Lithuanian Commonwealth. In *Volyn Province* (Vol. 5). Wrocław: Wroclawska Drukarnia Naukova.
- Air theater. (2021). Available at http://kuskovo.ru/eto_interesno/arhitekurno-parkovyj_ansambl_kuskovo/vozdushnyj_teatr/ [in Russian].
- Amphitheater in the Royal Łazienki. (2021). Available at <https://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/architektura/amfiteatr>.
- Andrzejowski, A. (1861). *Old Detiuk's Ramoty about Volhynia* (T. 1). Vilnius: Naklad and printed by A. H. Kirkor [in Polish].
- Bazhan, M. P. (Ed.). (1984). *Ukrainian Soviet Encyclopedia* (Vol. 11, P. 1). Kiev: Main version USE [in Ukrainian].
- Boboli's Garden (n.d.). Available at https://www.gardenrouteitalia.it/gr_offers/giardino-di-boboli/.
- Boboli's Garden. (2021). Available at <http://landscape.totalarch.com/boboli> [in Russian].
- Boboli's Garden. (2021). Available at https://it.wikipedia.org/wiki/Giardino_di_Boboli.
- Bohovaia, I. O., & Fursova, L. M. (1988). *Landscape architecture*. Moscow: VO "Agropromizdat" [in Russian].
- Bykov, V. Ye. (1954). *Architecture of open-air theaters*. Moscow: State publishing house of literature on construction and architecture [in Russian].
- Chinese Theater on the website of the Museum of the Tsarskoe Village. (2021). Available at https://web.archive.org/web/20100702140939/http://www.tzar.ru/museums/palaces/alexander_park/new_garden/theater [in Russian].
- Claremont Landscape Garden. (2018). Available at <https://alchetron.com/Claremont-Landscape-Garden> [in English].
- Deguen, N. (2013). Friends of the Theaters of Verdure. *Boxwood and Topiaries, Charming Leaf Buis et Topiaires*, 16, 47–50.
- Deguen, N., & Thuillier, M.-C. (2015). *Théâtres de verdure*. French: Editions Gourcuff-Gradenigo.
- Deguen, N., & Thuillier, M.-C. (2013). Verdure Theaters. *Bimonthly*, 16, 44–49.
- Dzyba, A. A., & Shcheguninaeva, O. V. (2017). Value and functional zoning of the park-monument of landscape art "Kopylovskiy" (Kiev region). *Forestry and gardening*, 12, 24–43 [in Ukrainian].
- Fagiolo, M., Giusti, M. A., & Cazzato, V. (1997). *The mirror of Heaven. Garden and theater from the ancient to the twentieth century*. Milan: Silvana editorial.
- Forest Theater. (2021). Available at https://en.wikipedia.org/wiki/Forest_Theater.
- Garden theater. *Encyclopedia*. (2021). Available at <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/teatr-ogrodowy;3985893.html>.

- Grant, K. (2007). Teatri di Verzura: Hedge Theatres in Baroque Lucca. Art, site and spectacle: studies in early modern visual culture. *Series Melburn art journal*, 9–10 (11), 162–175. Melbourne: Fine Arts Network. <http://dx.doi.org/10.17613/M6FZ97>
- Humennyk, I. V. (2014). Evolution of the typology of open-type and "landscape" theatrical facilities in the conditions of urban environment from antiquity to the present days. *Czasopismo "Srodowisko Mieszkaniowe / Housing Environment"*, 13, 54–59.
- Humennyk, I. V. (2015). The latest trends in the architectural typology of theatrical structures of an open type. *Architectural Bulletin of KNUBA*, 5, 240–250 [in Ukrainian].
- Humennyk, I. V. (2019). *Development of architectural typology of landscape theaters in Ukraine (Doctoral dissertation)*. Lviv Polytechnic National University, Lviv Available at <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/45462> [in Ukrainian].
- Kireyeva, N. Yu. (2015). The development of musical and theatrical performances in Russia in the 18th – 20th centuries: communicative and axiological aspects. *Arts education*, 2 (5), 40–46 [in Russian].
- Kucheriavyi, V. P. (2008). *Landscaping of populated cities*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Kurbatov, V. Ya. (2008). General history of landscape art. Gardens and parks of the world. Moscow: Eksmo [in Russian].
- Levshyn, V. A. (1805–1808). *Complete Gardening*. Moscow: University Typography, Lovey, Gary and Popov [in Russian].
- Loongwood Gardens Theater. (2021). Available at <https://tclf.org/landscapes/longwood-gardens-theater>.
- Losieva, N. V. (Eds.). (1990). Design of theaters. Moskva: Stroizdat [in Russian].
- Majdecki, L. (2010). *The history of gardens from antiquity to baroque* (T. 1). Warsaw: Polish Scientific Publishers PWN.
- Masson, G. (2011). *Italian Gardens*. Italy: Garden Art Press.
- Mechanical Theatr. (2021). Available at <https://www.hellbrunn.at/en/trick-fountains#c328>.
- Meck, G. N. (1973). *As I remember them*. London: Dobson.
- National Center for Textual and Lexical Theater Resources. (2012). Available at <https://www.cnrtl.fr/definition/théâtre>.
- Peruz de Monclo, J. M. (2006). *Versailles*. Moscow: SLOVO [in Russian].
- Pluzhnikov, V. I. (1995). *Terms of Russian Architectural Heritage: Dictionary-Glossary*. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
- Proskuriakov, V. I., & Humeniuk, I. V. (2013). Coverage of the relevance of the formation and development of a modern architectural typology of "open-air theaters" and, in particular, "landscape theaters". *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 757, 155–161 [in Ukrainian].
- Proskuriakov, V. I., & Humeniuk, I. V. (2014). Preliminary proposal of the principles of architectural typology of open-air and "landscape" theaters. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 793, 94–101 [in Ukrainian].
- Proskuriakov, V. I., & Humeniuk, I. V. (2018). Development of landscape theaters of Ukraine in the future. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 895, 32–37 [in Ukrainian].
- Proskuriakov, V. I., & Sinkevych, O. V. (2013). Ideological and aesthetic features of theatrical architecture in the Volyn ethnocultural region of Ukraine. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 757, 162–167 [in Ukrainian].
- Rychkov, P. A. (2019). *Architect Yang Yakub Burgignon: creative heritage*. Rivne: U Farveteri Istyn [in Ukrainian].
- SBS N.2.2.-16: 2019 Cultural, spectacular and leisure facilities (2019). *News bulletin 7*. Available at <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-9> [in Ukrainian].
- Schloss Schonbrun. Theater. (2021). Available at <https://www.schoenbrunn.at/veranstaltungen/theater>.
- Semenova-Prozorovskaia, E. A. (1998). The historical characteristic of the formation of Neskuchny Garden. *Forest Bulletin*, 4, 51–61 [in Russian].
- Shirchov, E. V. (2018). Urban amphitheater in the public space of modern Russian cities. *Privolzhsky journal*, 1, 131–139 [in Russian].
- State Museum-reserve Pavlovsk. The park. (2021). Available at <http://www.pavlovskmuseum.ru/about/park/> [in Russian].
- Terms and concepts used in landscape architecture. (2021). Available at <https://olymp.in/news/terminy-i-ponyatiya-ispolzuemye-v-landshaftnoj-arxitekture/699> [in Russian].
- The Stone Theater Hellbrunn. Available at <https://www.hellbrunn.at/en/park#c424>.
- The theaters of greenery. A plant 'transcription' of the architecture of modern theater (2021). Available at <https://www.gardenrouteitalia.it/arte/i-teatri-di-verzura/>.
- Theater design. *Reference manual for building regulations 2.08.02-89*. (1990). Moscow: Stroyizdat [in Russian].
- Theater of greenery. (2021). Available at https://it.wikipedia.org/wiki/Teatro_di_verzura.
- Tymofiienko, V. I. (2002). *Architecture and Monumental art: terms and concepts of contemporary art*. Kyiv: Publishing House of Modern Art Research Institute [in Ukrainian].
- Verhunov, A. P., & Horokhov, V. A. (1987). *Russian gardens and parks*. Moscow: Nauka [in Russian].

- Verhunov, A. P., & Horokhov, V. A. (2007). *Gardening art of Russia from the origins to the beginning of the twentieth century*. Moscow: Belyiy gorod [in Russian].
- Villa di Geggiano. (2021). Available at <http://www.travelingintuscany.com/gardens/geg-giano.htm>.
- Villa Garzoni. (2021). Available at https://www.gardenrouteitalia.it/gr_offers/storico-giardino-garzoni/.
- Villa Reale di Marlia. (2021). Available at https://www.gardenrouteitalia.it/gr_offers/villa-reale-di-marlia/.
- Waugh, F. A. (1917). *Outdoor Theaters: The Design, Construction and Use of Open-air Auditoriums*. Boston, USA: The Gorham Press.
- Yakovlieva-Nosar, S. O. (2009). *Landscape architecture: A dictionary-reference for independent work*. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].
-

Dzyba A. A.
**THEATER AND AMPHITHEATER AS STRUCTURAL ELEMENTS OF PARKS,
GARDENS, GARDEN AND PARK ENSEMBLES OF THE 17th-20th CENTURIES**

Theater as a place for spectacles is a form of social consciousness, a means of ideological and aesthetic education of the population. Theater reflects the peculiarities of the development of society and is related to its culture. The desire in different periods to harmoniously combine nature and culture, green theaters, and other green scenes has always reflected the tastes and fashions of a certain era. The history of the development of garden theaters in the European countries, including Ukraine, is considered. The types of theaters on the territory of historical gardens, parks, estates, palace and park complexes, and garden and park ensembles of Europe and North America of the XVII-XX centuries are studied. The history and evolution of the development of the main types of theater buildings are characterized and their differences are given. The preconditions for the emergence and popularization of open-air theaters have been clarified. The terms - garden, green, air, summer theaters - are analyzed and generalized. Based on the research, the classification and definition of a garden theater (amphitheater) are proposed. Garden theaters are types and varieties of theaters (forest, landscape, green, air, water, summer, stone, mechanical, palace) and amphitheaters (stone, lawn), located on the territory of gardens, parks, garden and park ensembles. They can be open-air (temporary), closed (permanent), combined (cooperation of temporary and permanent theaters). On the territory of gardens, parks, garden and park ensembles, several types or varieties of theaters or a theater and an amphitheater can be located, the amphitheater can be part of a theater. A comparative analysis of green, water theaters and other theaters is given. The characteristic features of the location of theaters in the planning structure of the studied objects, including elements of topiary art and an assortment of plants for green, water, air, and summer theaters, are revealed.

Keywords: water, green, garden, open-air, summer, air, theater.

Отримано: 2021-05-27